

Desigur, la toate aceste întrebări se poate răspunde — și parțial s-a și răspuns — fără a se pune măcar întrebarea privind nevoia reală a democrației, presupunându-se că această întrebare nu ar putea avea decât un răspuns afirmativ. Presupoziția este, poate întemeiată, dar există destule fapte care pot să pună totuși sub semnul întrebării temeiul respectiv, chiar dacă el este, cel mai adesea, doar subînțeles, neexprimat. Bunăoară, se presupune ca temei al democrației faptul că mai multe capete gîndesc mai bine decât unul singur, deși psihologia nu are probe concludente pentru a tranșa definitiv disputa în jurul valorii gîndirii colective și individuale. Se crede că societățile democratice sînt economiceste mai avansate, și se presupune că economiile cuplate cu regimuri democratice sînt singurele viabile sau că, în orice caz, sînt singurele care pot aduce prosperitatea poporului sau bunăstarea generală.

Dr. ION UNGUREANU

LEGEA DEPRIVĂRII* ȘI CERINȚELE MOMENTULUI ACTUAL

Se știe că orice mecanism politic funcționează atîta vreme cît există o regularitate socială suficient de puternică pentru a-i da energia și forța necesară. Datorită structurilor mozaicate ale regimului ceaușist, în societatea noastră au funcționat, în ultimul sfert de veac, mecanisme politice sau de guvernare extrem de diferite. Dacă fiecare dintre aceste mecanisme ar fi avut propria regularitate socială, atunci ar fi fost imposibil ca aceste regularități să nu intre într-un conflict puternic unele cu altele și, deci, ca regimul ceaușist să se mențină o perioadă atît de lungă. ¹A existat, prin urmare, o regularitate căreia i s-au subordonat toate mecanismele guvernării, iar această regularitate poate fi evaluată și explicată printr-o lege sociologică: *legea deprivării* (frustrării).

Frustrarea poate fi relativă sau absolută. În primul caz, legea frustrării arată că orice actor sau grup social este tentat să identifice și să sancționeze cauza frustrării sale în posesia sau în apropierea pe care le face toate sau unele din celelalte grupuri, toți sau doar unii din ceilalți actori sociali. Cît de puternică a fost acțiunea acestei legi în societatea noastră se poate vedea din însuși faptul că legea frustrării relative determină încă multe dintre acțiunile și mai ales resentimentele noastre în colectivele în care muncim. Frustrarea relativă explică încă multe dintre dificultățile reconcilierii noastre naționale, iar în măsura în care efectele nocive ale acestei legi nu sînt împlinite cu măsuri corespunzătoare

* În partea a doua a studiului său, Ion Ungureanu a folosit termenul de „frustrare” prin echivalență cu cel de „deprivare”. În consecință am uniformizat terminologia autorului, păstrînd, în titlu, formularea. Din studiu reiese că frustrarea este latura psihologică a deprivării.

(desigur, altele decît apelurile la înțelegere), există riscul real ca legea frustrării să redevină o regularitate dominantă, schimbîndu-se doar sensul politic al acțiunii ei.

De la Marx Weber știm că structura unei societăți poate fi o structură „de piață”, atunci cînd șansele sociale ale oamenilor sînt direct determinate de relațiile economice, sau „de status”, cînd însemne monetarizate, ca prestigiul, cultura, modul de viață, educația etc., determină șansele sociale ale unui individ. Dacă aceste două structuri ale societății funcționează independent una de cealaltă, mecanismele politice pot acționa în baza regularităților sociale corespunzătoare independente. Structura „de piață” nu poate însă genera, în situații normale, criterii pentru accesul și ascensiunea în structura „de status”, deoarece criteriile acesteia din urmă se împotrivesc prin definiție oricărei încercări de monetarizare. De pildă, un artist care începe să lucreze pentru bani se auto-exclude din societatea „de status”, tot așa cum unui bancher interesat de artă i se închid porțile de intrare în această societate, el fiind ținut cel mult în apropierea zidurilor ei. Asaltul societăților „de status” a fost însă totdeauna visul și realitatea vîrfurilor societății „de piață”, mai ales cînd pozițiile acestor vîrfuri au fost ocupate în urma unui act de uzurpare politică. O societate „de status” nu poate fi însă cucerită, ci doar ținută sub stare de asediu, iar cel mai bun mijloc pentru aceasta este substituirea însemnelor societății „de status” cu echivalente monetarizate și comercializate.

Acest lucru s-a întîmplat în istoria noastră modernă mai întîi în procesul formării statului național. Fenomenul a fost denumit și analizat de C. Rădulescu-Motru: *politicianismul*. Ediția comunistă a politicianismului a constituit unul dintre mecanismele politice prin care a putut fi prezervată, pentru o perioadă mai lungă, acțiunea legii frustrării relative în societatea noastră. Neputînd dobîndi însemnele societății „de status”, clasa politică ceaușistă a impus substitutele comerciale ale acestor însemne ca însemne autentice, ceea ce a dus la blocarea atît a societății „de piață”, cît și a celei „de status”, atît a mobilității structurale, cît și a celei circulatorii. Efectul cel mai grav al acestui dublu blocaj a fost, fără îndoială, instalarea incompetenței și a iresponsabilității la toate nivelurile societății. Acest efect a dus la dezastrul economiei, dar nu el a generat răsturnarea regimului ceaușist. La nivelurile vieții materiale a societății, mecanismele corespunzătoare legii frustrării relative au funcționat pînă în ziua căderii dictatorului și, am mai spus-o, unele componente ale acestor mecanisme continuă să funcționeze. Dictatorul și clanul lui au înfometat, desigur, poporul, dar nu această situație a generat revoluția. Ca peste tot în lume, și la noi revoluția a fost generată de mecanismele *frustrării spirituale*. Căci la acest nivel frustrarea relativă poate fi imediat și ireversibil absolutizată. La acest nivel capătă substanță viața vegetativă a poporului, fiindcă numai spiritul conferă unitate vieții. Ceea ce reprezintă „societatea civilă” este prin firea lucrurilor fără unitate apriorică. Deasupra societății civile s-a constituit însă statul, o formulă pentru unitatea oamenilor dintr-o comunitate, iar statul modern este aproape peste tot statul național. Imperativul momentului actual este conservarea statului național. Și putem face acesta dacă îl

vom privi și dacă ne vom raporta la el nu atît ca la un organism politic, ci, ca la o *entitate spirituală*. Fiindcă ceea ce rămîne esențial acum este, fără îndoială, reconstrucția noastră sufletească în unitate. Să nu uităm că dezunirea, dezbinarea, răfuiala, răzbunarea și resentimentul reprezintă tocmai mecanismele frustrării relative cu ajutorul cărora regimul ceaușist ne-a furat, fiecăruia dintre noi, atîția ani din viață ! Aceste mecanisme sînt, în principiu, destul de puternice pentru a sugruma inclusiv revoluția actuală. Cînd este vorba de viața noastră cotidiană nu ne plac paradoxurile, dar astăzi ne aflăm în fața unui paradox sociologic : nu ne vom putea reclădi sufletele în unitate dacă vom face concesii celor din jur, dacă ne vom considera *cu toții* vinovați sau nevinovați etc. E nevoie să opunem, acum, brutalității meschine a parveniților, generozitatea spiritului celor cu adevărat revoluționari. Mecanismele frustrării relative, pe care s-a bazat vechiul regim, n-au funcționat pe deasupra sau independent de oameni. Cei care au profitat, într-un fel sau altul, de acest regim, cei care ne-au impus echivalentele mercantile ale însemnelor societății „de status” se vor vedea obligați și acum să relativizeze frustrarea noastră spirituală, absolută. Vor încerca să-și justifice lipsa de competență, neștiința de carte, ipocrizia și activismul lor interesat, politicianist, egoist și distructiv, dacă nu li se vor opune oamenii de carte, de caracter și misie națională. Trebuie, deci, să opunem chiverniselii vocația, didacticismului limitat nemărginirea spiritului neliniștit, căutător. Să nu-i lăsăm să revitalizeze frustrarea relativă și nici să relativizeze frustrarea absolută, arzătoare, spirituală, care ne-a ridicat acum deasupra pragului puterilor noastre obișnuite de a face și serie istoria națională !

Ceea ce este imperativ în aceste zile este să păstrăm aprins spiritul revoluției. Numai așa vom putea lucra pentru îndepărtarea treptată a tuturor mecanismelor frustrării relative, a căror inerție ne poate aduce la vechea stare de frică și deznădejde, de nesiguranță și de ucigașă liniște conservatoare. Sub lozincă pluralismului, mulți încearcă să facă tocmai acest lucru !

12 ianuarie 1990

Dr. ION UNGUREANU